

"Sex ha orsakerna till olyckorna i Sverige varit, äro och skola vara: 1. Egennyttia, 2. Dolskt hat, 3. Förakt för lagarna, 4. Liknöjdhet för det allmännas bästa, 5. Tanklöst gynnande av utlänningar, 6. Inrotad avundsjuka mot landsmän".

Inskrift av Johannes Magnus (1488-1544) i
Riddarholmskyrkan i Stockholm.

LIKNÖJDHET FÖR DET ALLMÄNNA BÄSTA

Drottning Kristinas förskingringar av trettioåriga krigets byten.

De svenska erövrarna fick, som vi har erfarit, en hel del med sig hem och som man numera låter visa upp med stolthet, - men tänk om dessa ting kunde tala och verkligen återge den stämning som en gång uppkom, på de platser där de hörde hemma! Kanske skulle då svenskarna blygas i stället för att yvas över vad deras förfäder en gång ställde till med?

Tyska riket, med sin högtstående materiella och andliga kultur, fick släppa till allt det svenska vid den här tiden inte kunde åstadkomma av egen kraft. Den svenska adelns rovfåglar kunde med hjälp av de bortrövade skatterna smycka sina slott och herresäten, vilka de byggt upp med hjälp av vad de på olika sätt kommit över i de slagna länderna. Numera visar man upp det som finns kvar i erövrarlandets museer, i adelns borgar och i offentliga institutioner och för att inte glömma, - i den tessinska kungaborgen. Någon tanke på att allt detta egentligen inte är något annat än legaliserat tjuvgods finns nog inte.

I Uppsala universitetsbibliotek förevisas till exempel den så kallade silverbibeln, Codex argenteus, som stals av svenskarna i Prag 1648, i tidsnöden inför den förestående freden. Denna handskrift, som troligen utförts i Norditalien i början av 500-talet, kan väl inte sägas ha något annat med Sverige att göra än som minne över svenskarnas våldsgärningar i Prag.

Det kan man också säga om bokjätten Gigas liborum, även kallad "Djävulsbibeln", en pergamentshandskrift tillkommen i ett böhmiskt kloster under 1200-talet. Formatet är inte mindre än 89 X 49 cm. Den innehåller såväl Gamla som Nya testamentet, Cosmas böhmiska krönika, Josefos judiska historia och ett historiskt kalendarium med mera. Även denna dyrgrip blev plundrings byte i Prag och numera förvaras denna bit av det tjeckiska folkets kulturarv i Kungliga Biblioteket i Stockholm. Påminnande om ett mörkt kapitel i svenskarnas historia.

Plundringsgodset kom i allmänhet i drottning Kristinas händer, likaså Codes argenteus. För henne representerade emellertid inte bibeln större värde än att hon lät sälja den i Holland! Pengar var ju bättre än en bibel. Magnus Gabriel de la Gardie köpte dock tillbaka bibeln av de nya ägarna i Holland och skänkte den 1669 till den nuvarande ägaren. De la Gardie skulle ha gjort en bättre gärning om han i stället återlämnat denna kulturskatt till det ställe där den senast hörde hemma nämligen Prag, - eller kanske skulle han ha lämnat den till någon av de gamla kulturstäderna i norra Italien.

Några år framåt i tiden. Den svenska drottningen, vars härar slagits för protestantismens sak, hade nu, mätt på protestantisk ära övergått till katolicismen och bosatt sig i curians Rom. På ett sätt som numera borde ha ansetts som kriminellt, tog hon med sig stora mängder oersättliga kulturskatter till sin villa Palazzo Corsini på Janiculus.

I juni 1654 återkom Kristina till Stockholm efter tronavsägelsen i Uppsala. Tolv örlogsfartyg låg på strömmen för att föra henne och "hennes" skatter till utlandet. Plötsligt ändrade hon sina resplaner och begav sig landvägen, förklädd till karl, via Halland och Danmark till Antwerpen över Hamburg. Året innan hade hon skickat betydande konst- och bokskatter till kardinal Mazarin, Ludvig XIV och andra. Allt utskeppeades den gången i hemlighet från Göteborg.

Ur Pragbytet medförde Kristina stora mängder med dyrbarheter och konstverk. En del kom verkligen fram till Rom, men åtskilligt plottrades bort på vägen. I Antwerpens stadsarkiv förvaras dåvarande notarius publicus Jacques de Rousseaus den 18 maj 1656 upprättade protokoll över vad Kristina medförde dit. Här noteras en mängd konstverk, handvävda tapeter, teckningar, skulpturer, matematiska instrument, silver- och guldföremål och mycket annat. Av inventariets mängdförteckning kan man sluta sig till, att samlingarna på kungliga slottet i Stockholm, efter hennes avresa, var skäligen magra.

Av inventariets fortsättning den 24 maj framgår ytterligare värdefulla konstverk, över hundra konst- och konstslöjdföremål, 14 kristallkronor, 11 större och mindre antika bronser, koppar av bergkristall utförda i Rudolf II sliperier och infattade i guld, koppar av agat besatta med diamanter och rubiner, konstrikt arbetade knivar med skaft av agat och bärnsten, medaljer, mynt i stora mängder, kopparplåtar graverade av Lucas van Leiden och Albrecht Dürer, portföljer med teckningar - av Raffaello, Tiziano och andra ryktbara italienska mästare, som till exempel Michelangelo med flera. Ur inventariet finner vi också åtta märkliga bronsfigurer föreställande Herkules, Merkurius, centaurer, ett lejon och en häst i strid med varandra. Ett mästerverk troligen utfört av Adrian de Vries. Vidare kan nämnas en praktsäng med täcke och omhängen med guld- och silverfransar, persiska mattor, ett indiskt, med pärlmorsnäckor besatt skrin, innehållande fem elfenbenspjäser föreställande Venus, Merkurius och Jupiter samt filigransarbeten med mera.

Upprörande är att transportererna ur kungaborgen till största delen skedde nattetid och i hemlighet. Allt det enorma lösöret bars i lådor ombord i skepp i den närbelägna hamnen. Här försvann, inte bara delar av Vasa arvet utan också stora mängder av svenskarnas plundringsgods från Baltikum, Tyskland och Böhmen. Enbart på detta sätt försvunna konstverk har beräknats till inte mindre än 800 à 900 och dessutom ett hundratal gobelänger samt stora myntsamlingar härrörande från hennes salig faders plundring av München och Würzburg.

I Antwerpen bortslumpades oersättliga konstföremål av ex-drottningen. Det gällde att skaffa sig klingande mynt för att kunna hålla de värsta "björnarna" stången. Här förstördes på sådant sätt samlingar, som egentligen hörde hemma någon annanstans i Europa, men som där tillgripits av snikna och hänsynslösa plundrare.

Efter hennes död gjorde svenska regeringen anspråk på det som fanns kvar av den värdefulla kvarlåtenskapen, - men utan resultat. Ett testamente förordnade merparten av hennes ägodelar till den förtrogne vännen kardinalen Dezio Azzolino.

På erövrartronen i Stockholm kom efter Kristina den tyske pfalzgreven Karl Gustav av huset Wittelsbach från Heidelberg. Denne man ärvde också sina företrädares planer, att till varje pris lägga under sig Östersjöns stränder. Mindre nogräknad, - en liten fet misstänksam och arrogant herreman, som aldrig följde de råd han fick, utan gick sina egna vägar, - numera i sten, missprydande det vackra Stortorget i Malmö.

Under många år visade han en hängiven hållning till dåvarande drottning Kristina. I beräknande avsikt försökte han uppfylla alla hennes önskningar. Bakom denna mask av hängivenhet och giftermålsplaner brann hans våldsamma begär att få bära kronan. En oväntad och nästan otrolig lycka kom i hans väg efter årslånga kval och förtvivlan. Ur Kristinas bekännelse till den katolska läran uppsteg hans kungadöme. Hennes väg till Rom gjorde vägen till tronen fri för hans del.

Ett utomordentligt byte, - Karl Gustavs Öland mot Kristinas Sverige med alla sina förtryckta länder och besittningar.